

ΠΡΟΪΜΙΟΝ.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Πάντες ἀνθρωποι φιλοσοφεῖν πεφύκαμεν, λόγον ἡρεῖν αὐτοῖς τῶν δυτῶν ἀπάντων ὅσον οἶδν τ' ἀποδιδόναι εἰπεῖχειροῦντες, οὐχ ἦκιστα δὲ καὶ τῆς γ' ἐν ἡμῖν αὐτοῖς ὑπαρχούσης ἔξεως τῆς τοιαύτης. Πειρατέον τοίνυν ως ἐν τύπῳ λαβόντας εἰπεῖν, ἥτις πότ' ἐστὶν ἡ τοιαύτη ἔξις, ἢ περ πάλαι τε καὶ νῦν φιλοσοφία δνομα ὑπάρχει. Ἡν ποτε χρόνος ὅτε τῶν περὶ τὰ τοιαῦτα σοφῶν ἄλλος ἄλλον τοῦ πράγματος τούτου, ώς καὶ πάσης ἄλλης μαθήσεως ὅρισμὸν ἀποδιδόντες, εὔχερέστερόν πως ηὔδοκίμουν· οὐ μέντοι γε δμοίως καὶ τὰ νῦν εὔδοκιμοῦσιν. εἰ μὲν γάρ τις φιλοσοφίαν τὸ ἢ γε δέον εἶναι τῶν δυτῶν ἀναζητεῖν, καν που τοῦτό γε ὑπὲρ θυητοῦ μοῖραν ἀναφανῇ, τὸ ἢ γε ἀνθρωπίνῳ νῷ ἐφικτὸν εἶναι τῶν δυτῶν εἴποι, τάχ' ἀν εἴποι τι· οὐ μέντοι τὸ πᾶν ἐδήλωσεν· οὐ γάρ περὶ τάδε ἢ τάδε τῶν δυτῶν ἡ φιλοσοφία ἐπιστήμη τις τυγχάνει οὖσα, ἀλλ' ἀπὸ τῶν καθ' ἔκαστον δρμωμένη, τὸ Ἔν, τὸ μάλιστα καθόλου καὶ ἀνυπόθετον καὶ δυτῶς Ὀν ἀεὶ ἐπιζητεῖ. τούτου γε μὴν αὐτοῦ καθ' αὐτὸ (οἶον κατ' ἀνθυπόστασιν λέγω) ἀνθρωπικῇ διανοίᾳ ἀλήπτου πεφυκότος, δηλον ὅτι παρ' ἄλλοις μὲν ἔθνεσιν ἄλλως πεπαιδευμένοις καὶ ἐν ἄλλῳ χρόνῳ ἄλλο εἶναι ἔδοξε καὶ ἀλλοῖον ἔτι δόξει ἐς τ' ἀν θυητοὺς ἥλιου φῶς δρῶσιν.

Εἰ τις οὖγ βούλεται ὁ τι πότ' ἐστὶν ἡ φιλοσοφία εἰδέ-
ε'.

ναι, ἀνάγκη αὐτὸν ὅσον οἶόν τε ἐξ ἀρχῆς ὁρμηθέντας τὴν πανταχοῦ ἐν χρόνῳ πρόοδον αὐτῇς ἀντιχνεῦσαι. τοῦτο δ' ἐστὶν οὐδὲν ἄλλο ἢ ἡ ἴστορία τῆς φιλοσοφίας. ταύτην δέ φαμεν ὅτι οὐχ ὡς ἔτυχεν, ἀλλὰ κατὰ νόμους τῆς ἀνθρωπικῆς διανοίας ἀναλλοιώτους εἰς τοσοῦτον μεγαλεῖον ἐπήρθη, τὴν τοῦ μεγαλωνύμου Φιλοσόφου γνώμαν πάνυ τιμῶντες, τὰς δ' ἐναντίας αὐτῇ ὡς πάνυ ἀνεπαρκεῖς οἰόμενοι· τοὺς γάρ τὰ 'Ἐγέλου' ἐπικρίνειν προθυμουμένους δψεῖλειν δοκοῦμεν τοῖς ὀνόμασιν, ἢν- περ κάκεῖνος μὴ μόνον λόγῳ, ἀλλὰ καὶ ἔργῳ ἀποδιδόναι ἔννοιαν, καὶ λογικὴν δὲ λέγοντας αὐτό γε τοῦτο, ὅτι κάκεῖνος λογικὴν λέγων, νοεῖν. μηδὲ καθ' ἓν περ ἄλληλουχίαν ἐν τοῖς ἐγγχειρίδιοις ἡ λογικὴ τοῖς νέοις διδάσκεται, κατὰ τὴν αὐτήν που καὶ ὑπὸ τοῦ φιλοσοφοῦντος ἀνθρώπου ἐν χρόνῳ εὑρεθῆναι ἥγητέον.

Εἰ μὲν οὖν ἐν τῇ ἴστορίᾳ τῶν πεπραγμένων νόμων τινὰ καθόλου ἢ θείαν Πρόνοιαν ἐνορῶμεν, ἢ τὸ ἀνθρώπειον εἰς τελειότητά τενα ἄγει, τὴν δὲ τὸ τοιοῦτον ἐπιζητοῦσαν ἐπιστήμην, φιλοσοφίαν τῆς ἴστορίας ἀποκαλοῦμεν· πολλῷ τοι μᾶλλον δίκαιοις ἀν εἴημεν ἐν τῇ τῶν νοηθέντων ἴστορίᾳ (α) νόμον τινὰ καθόλου ἐνορᾶν, καθ'

(α) Καθ' ὅσον μὲν ἡ ἴστορία τῆς φιλοσοφίας ἢ τὰ καθόλου νοηθέντα ἐν λόγοις διεξιοῦσα τῆς ἄλλης ἴστορίας τῆς τὰ πεπραγμένα ἀφηγούμενης κατά τε οὐσίαν καὶ δὴ καὶ κατ' εἶδος διατίθεται· καθ' ὅσον δὲ καὶ ἡ φιλοσοφία τῆς ἴστορίας αὐτῆς τῆς ἴστορίας διαφέρει, οἷον τὸ τοιόνδε λέγω· εἴπως ἡ φιλοσοφία τῆς ἴστορίας ἐξ αὐτῆς τῆς ἴστορίας ποριστέα ἐστὶν ἢ ἐκ τινος ἄλλης ἄλλοθεν ἴδεας περὶ τῆς ἀνθρωπότητος καθόλου, ἢν περ, οἷμαί, τὸ ἕσχατον ἄλλο οὐχὶ τὸ πρῶτον ὑποληπτέον εἴναι, τούτων πέρι εἰςαῦθις ἐν τόπῳ οἰκειοτέρῳ. τὸ δέ γε νῦν ἔχον

ὅν γε δὴ ὁ ἀνθρωπικὸς νοῦς ἐπὶ τὸ μάλιστα καθόλου προςαναβαίνειν πέφυκεν (α).

τοσδύνδε μόνον λέγομεν ὅτι δὲ σοφὸς Σελλέριος τὰ τοῦ Ἐγέλου μάλιστα προθυμούμενος ἀνασκευάσαι, οὐ πάνυ συμφωνοῦντα ἀλλήλοις λέγει, δισκεῖν τῷ προοιμίῳ τῆς ἑαυτοῦ ἱστορίας τῆς παρ^τ Ἑλλησι φιλοσοφίας λέγει.

(α) Φανεροὶ ἄρα ἐσμὲν ὅτι καὶ τὴν μεγαλειοτάτην γνώμην τοῦ Φιλοσόφου θαυμάζοντες, οὐκ ὀλίγον αὐτῇς ἀφιστάμεθα καὶ ως ἐν ἄλλῳ λόγῳ δηλῶσαι, οἵ τῷ Ἐγέλῳ ἀντειπόντες σοφοὶ, οὐκ ὥφειλον, ως ἐγῷ μαί, αὐτῇ τῇ γνώμῃ καθόλου λαμβανομένη ἀντειπεῖν· ἐπεὶ εἴπερ τί ποτε μεγαλοπρεπὲς ἐρρέθη, ξεστι καὶ τοῦτο, δὸς Ἐγελος εἴρηκεν· ἀλλ' ὥφειλον μᾶλλον πρός τινα τοῦ εἰδούς (τὴν σχηματολογίαν) ἀντειπεῖν, ὅπερ ταύτῃ τῇ γνώμῃ δὲ φιλόσοφος, ἔκ γε τοῦ ἑαυτοῦ συστήματος δρμώμενος, περιτίψεν. αὐτὴ δὲ ἡ γνώμη καθ' αὐτὴν τοσθῦτον κῦρος τε καὶ βρεῖθος ἐφάνη ἔχουσα, ωστε καὶ αὐτοὶ οἱ ἀντειπόντες ἐπ' ἀκριβὲς αὐτῇ ἡκολούθησαν. Θέμις δὲ τὰ οἰκεῖα τοῖς οἰκείοις ἀποδιδόνται· τοὺς γὰρ περὶ τὸν Ἐγελον μάλιστα φαίη ἂν τις ἐνδίκως τὴν τῆς φιλοσοφίας ἱστορίαν αὐτὸ δὴ τοῦτο ἐπιστήμην περὶ τὸ καθόλου οὖσαν ἀναδεῖξαι. οὐδ' αὖ δοξα δ σοφὸς καὶ πυκινδρόφων Βρανδίσιος, εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τοῦ προοιμίου τῆς ἀξιολογωτάτης ἱστορίας τῆς Ἑλληνορωμαϊκῆς φιλοσοφίας λέγει, περιστέλλει πως τὸ κῦρος τῆς γνώμης τοῦ περιπύστου φιλοσόφου, ἃτις εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας ἀναφορὰν πάντως ἔχει. καὶ αὐτὸς δὲ δὸς Ἐγελος ἐπίδρασίν τινα ἄλλοθέν ποθεν τῇ φιλοσοφίᾳ προσγεγνομένην δικολογεῖ ἃτοι καὶ ἐξωτερικὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας ἀποδέχεται, ἀλλ' ἀπανθ' δικοίως εἰς νόμον τινὰ ἀναλλοίωτον καὶ ἀναγκαῖον ἀνάγει· ωστ' οὐκ ἔστιν δπως οὐκ αἰνέσσομεν τὴν φαεινὴν καὶ μεγαλοπρεπῆ τοῦ Ἐγέλου ιδέαν, τὸς γε δὴ οὐκ οἶδ' εἴ τι σεμνότερον καὶ ἐξοχώτερον ἐγ ἐπιστήματις κατὰ πόνδε τὸν αἰώνας ἀγέλαμψεν.

δ'.

'Αλλ' εἶπερ τὸ καθόλου φιλοσοφεῖν κυριώτατος χαρακτήρα τῆς τοῦ ἀνθρώπου φύσεως ὑπάρχει, ή δ' ἵστορία τῆς φιλοσοφίας τὰς παντοειδεῖς αὐτῆς φάσεις ὡς σύνσλόν τι ήμεν ἐναργῶς προφαίνει· πῶς οὐχ ὑπολάβει τις ἀν τὴν τοιαύτην ἐπιστήμην ὡς τὴν ἀνθρωπικωτάτην οὖσαν πασῶν τῶν ἀλλων; ἔργον γάρ ταύτης τῆς καλῆς ἐπιστήμης, καλῶς νοουμένης, τὸ ὑποδεῖξαι ήμεν ἐστι πᾶσαν συλλήβδην τὴν ἐν χρόνῳ τε καὶ τόπῳ ψυχικὴν τοῦ ἀνθρώπου ἐνέργειαν; ὃς φύσει πως θεολογῶν, ἐφυσιολόγει, καὶ φυσιολογῶν ἐφιλοσόφει τὸ πρῶτον φύρδην μίγδην (α). ἔτι δὲ καὶ τὰς αἰτίας τῆς τοιαζδε ή τοιαζδε ψυχικῆς ἐνεργείας.

(α) Οὐ γάρ πάνυ τι τὴν τοῦ Σελλερίου γνώμην, τὰ τοῦ 'Ροιθίου ἐπικρίνοντος, ήμεις γε προσιέμεθα, καθ' οὐδεμίᾳ οὐδενὸς ἔθνους θρησκεία περὶ καθόλου τινὰς ἐννοεῖς ή ἀντιλήψεις εἴη, ήτοι «περὶ τὸ Σύμπαν τόδε εἰς μεγάλας μοίρας διῃρημένον καὶ τὰς ἐν αὐτῷ δρώσας δυνάμεις,» ὡς αὐτὸς ὁ 'Ροιθίος φησιν. (ἱστ. τ. Φιλοσ. τ. Α, σ. 51.). ὅμολογοῦμεν γάρ καὶ ήμεις μάλα προθύμως ὅτι ὡς ἐν δλῷ διάφορος ή θρησκευτικὴ συναίσθησίς ἐστι τῆς διανοίας, ἐξ οὓς περ ἐκεῖναι αἱ ἐννοιαὶ παράγονται· ἀλλ' εἴποτε ὁ ἀνθρωπος ἐθελήσει ταύτην τὴν ἐνδογενῆ ἑαυτῷ συναίσθησιν τὴν θρησκευτικὴν τῇ διανοίᾳ λαβεῖν καὶ διπωςδήποτ' ἔκφαντον ποιήσαι, ἵστω ὅτι μιᾷ οἰδηδήποτε ή πολλαῖς ἄμα ἐκείνων τῶν καθόλου ἐννοιῶν ἐν εἴδει συμβόλου χρήσεται. ἀρρητον γάρ καθ' αὗτὸ τοῦτό γε τὸ πρᾶγμα πέφυκε· χαρακτήρα δὲ τοῦ ἀρρήτου τὸ ἄλλην τινὰ αὐτῷ δύναμιν λόγῳ ή ἔργῳ ἀποδεδόναι ή ήνπερ ἐκεῖνο ἐθούλετο σημαίνειν· ὥστε οὐδὲν θαυμαστὸν, εἴπερ καὶ ή πρώτη τῶν Αἰγυπτίων θρησκεία περὶ τοιαύτας τινὰς ἐννοεῖς καθόλου ήν· τοῦτο γάρ ἔτι τὸ πρῶτον καθόλου γνώρισμα πάντων ὅμοιως τῶν πάλαι ἐθνικῶν

Προσήκει τοίνυν τὸν ἴστορίαν τῆς φιλοσοφίας συγγράψαι προαιρούμενον εἰς τὸν βαθὺν ὄρθρον τῆς ἀνθρωπότητος διὰ τῆς ἀρχαιολογίας προσαναβάντα, τὰς συναισθήσεις ἀφάτῳ, γένθει καὶ λύπῃ τῇ φόβῳ καὶ ἐλπίδῃ νεαλεῖ συμμεμιγμένας αὐτῆς διαθέσεις ὅσον οἶόν τ' ἀνασκέψασθαι καὶ τὰ πρῶτα οἶον ψελλίσματα ἀκοῦσαι, ἀπέρ γενναῖόν τι βάθος ἐγκρύπτοντα, τὴν θείαν γένεσιν αὐτῆς ὑπεμφαίνει.

Τοὺς δὲ πᾶρ' Ἐλλησι μύθους τριχῇ, ὡς ἔγωγ' ἀνθουλοίμην, διελόντα, πρῶτον μὲν εἰς τοὺς ἐν τῇ πρώτῃ ἐστίᾳ αὐτῶν τῇ ἀνθρωπομήτορι Ἀσίᾳ πρὸ ἀμνημονεύτων τῇδη αἰώνων ἀρχὴν λαβόντας, οἵτινες τῆς ἔνδον

θρησκευμάτων καὶ τῶν Περσῶν ὕστερων. Πρβλ. Λάσσενος Ἰνδ. ἀρχαιολ. τόμ. Α, σ. 755, κ.φ.ξ. — Κοιππενίου περὶ τῆς θρησκ. τοῦ Βούδδα, τόμ. Α, σ. 2 κ.φ.ξ. — Οὐελκέρου, θεολογ. Ἐλλην. τόμ. Α, σ. 135 κ.φ.ξ. Ετι δὲ Λεψίου, « περὶ τῶν θεῶν τῶν τεσσάρων στοιχείων. κ.λ.π. — Ἄλλ' ὁ σοφὸς Σελλέριος ἔοικεν ἀνθυποβάλλοντι ὅτι ὁ ἀνθρωπὸς προσωπικοὺς θεοὺς κατὰ τὸ ἑαυτοῦ δμοίωμα τὸ πρῶτον ἐλάτρευσε (τόμ. Α, σ. 28.) τοῦτο δ' ἀν εἴη σαφῶς πάνυ, οἷμαι, τὸ δεύτερον ἀντὶ τοῦ πρώτου ἐκλαμβάνειν. ἀλλ' οὐδὲν τῆσσον δμολογητέον ὅτι καὶ ὅσα ὁ σοφὸς Βοίθιος περὶ ἀρχῆς τῆς θρησκείας εἴρηκεν, οὐ πάνυ τε ἀλλήλοις συνάδειν ἐθέλει καὶ τὸ ὑπὸ αὐτοῦ δὲ λεγθὲν ὅτι «καὶ αὐταὶ τῶν θεῶν αἱ ἰδέαι ἐκ τῆς δρατῆς φύσεως παρελήφθησαν,» [πρβλ. περὶ τῶν θρησκευμάτων τῶν πάλαι ἐθνῶν (Συμβολ. τοῦ Κρευζερίου) ὑπὸ Γιγνιώτου, τόμ. Α, μέρ. β' σ. 523.] οὐδὲν τοις ἀρέσκει. φαίνεται γάρ ἀν ἡμεῖς γε ὅτι ὁ ἀνθρωπὸς τὸ ἐν ἔκυτῷ τῇδη ὑπολαχνθάνον καὶ ὡς ἐπος εἰπεῖν, ἀθέσφατον διὰ τῆς ὁρατῆς φύσεως ἡρμήνευσε μόνον καὶ ἐξέφηνεν, οὐ μέν τοις τὴν ἀρχὴν ἐξ αὐτῆς παρέλαβεν.

συναισθήσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐν γένει καὶ τῆς ἐπ' αὐτὸν ἐπιδράσεως τῆς δρατῆς φύσεως, οἷον ἔκφανσίς τις ὑπάρχει· Δεύτερον δὲ εἰς τὰς ἐν δευτέρῳ χρόνῳ ὡς γ' ἐπὶ τὸ πλῆθος ἐξ ἐκείνων ὑπὸ τῶν τὴν Ἑλλάδα ἥδη οἰκούντων συστηματικώτερον συνταχθείσας κοσμογονίας· καὶ τρίτον εἰς τοὺς τοπικοὺς ἐν γένει λεγομένους μύθους, ἐν αὐτῇ τῇ Ἑλλάδι ποιηθέντας ἢ καὶ ἄλλοθέν ποθεν παραληφθέντας. τὴν δὲ ἐναργῶς φαινομένην ὁμοιότητα τῶν παρ' Ἑλλησι κοσμογονιῶν πρὸς τὰς τῶν ἄλλων πρεσβυγενῶν ἐθνῶν ἀκριβέστερον μελετήσαντα (α), ἐπιμελῶς ἀναζητήσαι, εἴπως τὸ κατ' ἀρχὴν ἐνταῖον γένος τῶν ἀνθρώπων εἰς φυλάς τε καὶ ἔθνη ὕστερον ἀποσχισθέντες ὅπως δήποτ' ἀλλήλοις ἐπιμεγνύμενοι διετέλουν. καὶ τούτου δ' δσον οἶόν τε φανεροῦ καταστάντος, φανερὸς γένοιτ' ἀν καὶ ἡ τοπικῶν τινων παρ' Ἑλλησι μύθων ὁμοιότης πρὸς τινας τῶν παρ' ἀλλοις ὁμοφύλοις ἔθνεσιν. Πάντα γάρ τὰ ἐξ ὁμοίας τινὸς ἀρχῆς τὸ πρώτον ὀρμηθέντα, ὁμοία καὶ ὕστερον ἀλλήλοις φανήσεται,

(α) Ἀλλὰ προεγένει μᾶλλον τῇ συναισθήσει τὸν νοῦν προεχειν, ἐξ ἣς γε ἐκάστη μυθολογικὴ ἔννοια ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἔθνικοῦ παρήχθη ἢ αὐτῇ τῇ μυθολογικῇ ἔννοιᾳ· κατὰ τοσοῦτον γάρ ἔχοις τις ἀν θρησκευτικὴν ὑπόληψιν ἢ δόξαν δπωςδήποτ' ἐκπεφρασμένην τῇ διανοίᾳ συλλαμβάνειν, καθ' ὅσον περ αὐτὴν ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀντιτοιχοῦσαν θρησκευτικὴν συναίσθησιν νοῇ. ὡς οὐδὲ θεολογία ταῦτον που ἐθέλει εἶναι τῇ περὶ πίστεως θεωρίᾳ· καὶ γάρ θεολογία μὲν ἐσιν (οὐδ' δπωςτιοῦν ἐνταῦθα τὴν κατὰ θείαν ἀποκάλυψιν νοοῦμεν) ἡ ἐν λόγοις δήλωσις τοῦ θείου τῇ διανοίᾳ πρότερον ληπτοῦ γενομένου· ἡ δὲ πίστις ἐν αὐτῇ τῇ συναισθήσει καὶ φύσει καὶ ἔξει τῆς ἀνθρωπικῆς ψυχῆς τὴν ἀρχὴν ἔχει· παράβαλε δὲ καὶ Στουρίου, ἴσορ. τῶν θρησκ. τ. Α. σ. III, κ.φ.ξ.

καίτοι ἀλλήλων πάλαι πάμπαν χωρισθέντα. Ἐννοήσειε
δ' αὖ τις τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ὅστερον φιλοσοφημάτων
τῶν ἐξ ἀρχῆς ὄμοφύλων γενομένων ἔθνῶν συμβαῖνον.
Εἰ γάρ τις ὄμοιότητά τινα τῶν Πλατωνικῶν, φέρ' εἰ-
πεῖν, θεωρεῖων πρὸς τὰ ὑπὸ τῶν Βραχμάνων τε καὶ
Βεδδούστων θεουργικῶς λεχθέντα ἢ πραχθέντα εὗροι,
μηδαμῶς αὐτὴν ἐπιμεῖξια τινὶ ἀμέσῳ ἢ ἐμμέσῳ ἀποδε-
δότω, ὅπερ τῇ ἴστορεᾳ οὐ πάνυ τι ἐθέλει συνάδειν, ἀλλ'
ἀρχικῇ τινι συγγενείᾳ τῶν φύλων τούτων πρὸς ἀλληλα.

Οἶχ που, φέρ' εἰπεῖν, καὶ ἡ παρ' Ἰνδοῖς δημιουργία τοῦ κόσμου
ἐστὶ τοῦ τε πνευματικοῦ καὶ τοῦ δρατοῦ, ἀνάλογά τινα ἔχουσα καὶ προσό-
μοια πρὸς τὴν παρὰ Πλάτωνι ψυχογονίαν καὶ κοσμοποίην. καὶ τὴν πρώ-
την τῶν ἀνθρωπείων ψυχὴν ἐνσάρκωσιν, εἰ καὶ οὕπω παρ' αὐτῷ ἡ πρώτη
ἐνσάρκωσις, ὡς δόγμα ἡδη ἀπειργασμένον καὶ ἔμπεδον φαίνεται, ἀλλ' ὡς
ἔπος εἰπεῖν, ἐν τῷ γίγνεσθαι σαλεύει, ὡς τὸ ποικίλον αὐτοῦ σχῆμα ἱκνῶς
ἔμφαίνει. — καὶ ἡ εἰκὼν δὲ, οὐ περ ἐν τῷ Φαίδρῳ δ Πλάτων περὶ τάν-
θρώπου ποιεῖται, ὡς τριγῇ τε διειλημμένου, καὶ οἷον τρισὶ κόσμοις ἐπι-
κοινωνοῦντος καὶ δτι εἰς τὸν ἄνω κόσμον τὸν παρ' Ἰνδοῖς ἀργύφεον ἔνθα
τὸ τοῦ Διὸς ἀρμα τὸ πτηνὸν ἐν ἀπλέτῳ αἴγλῃ μαρμαῖρον ἐλαύνει, εἰς ἐκεῖνο
τὸ ὑπερουράνιον τῆς Ἀληθείας πεδίον, ὡς ἡ ἐν ἡμῖν συναίσθησις ἀπαύστως
ἔφεται, τῆς ξυνωρίδος δ ἕππος δ λευκὸς ἀναβιβάζει τὸν ἥγιοχον, δ δὲ μέ-
λας πρὸς τὴν ἀπάτην τῆς ἐπὶ γῆς γνοφώδους φαύσεως τῶν δεὶ λεόντων
ἥτοι πρὸς τὴν παρ' Ἰνδοῖς μαγικὴν καὶ ἀπατηλὴν Μάλγαν πτοούμενος,
κάτω εἰς τὸν οἰκεῖον ἔχυτῷ τόπον τὸν ἐρεβώδη καθέλκει. ταῦτα πάντα
δηλοῦ δτι παρ' Ἰνδοῖς τε ἀμα καὶ παρὰ Πλάτωνι δ ἀνθρωπος ὡς μεταξὺ
δυοῖν κόσμων ἄνω κάτω τραγικῶς ἐλκόμενος, τοῦ ὑπεράνω τοῦ οὐρανοῦ
καὶ τοῦ Ταρτάρου, ἐν τῷ μέσῳ τῷ δρατῷ καὶ τρόπον τινὰς ὑποβρυχίων ἴδρωτι
μοχθῶν ποιεῖται. — ἔτι δὲ λέγεται παρ' Ἰνδοῖς «ὡς οἱ θεωρητικοὶ συζευ-
γνύμενοι νοερῶς τῷ θεῷ, ἐγκαταλείπουσι τὸ σῶμα, δτε θέλουσιν» (ἐν Ραγύ-
Βανσα, ὑπομνημάτιον Γαλανοῦ σ. 102. ἔπιθι δὲ μάλιστα Κοιππενίου
περὶ τῆς θρησκ., τοῦ Βεύδζα σ. 62.). τοῦτο δ' οὐ τὸ ἐγγυτάτῳ τῆς τε-
λειώσεως γέρχει, οὕπερ καὶ ἐνθάδε μὲν ἐπὶ γῆς τυγχάνουσι, τελευτήσαντες
δὲ τῇ παγκοσμίᾳ ψυχῇ στμαν, παρανότμαν, τῷ ταῖς αἰσθήσεσι
μὲν ἀλήπτῳ, ὡςαύτως δὲ καὶ κατὰ τὰ αὐτὰ ἔχυτῷ δεὶ δντι ἀρχῆθεν
Βραχμα, Ἐκείνῳ, τῷ Αζμ εἰς ταύτων συνέρχονται, δσοι παρὰ

πάντα τὸν δίον ἐν θεαρέστοις ἔργοις καὶ ἐπὶ τέλους ἐν ἡσυχίᾳ
 καὶ ἀσκήσει μυρίᾳ τοῦ σωματοειδοῦς ἐπικρατοῦντες διατελοῦσιν, ὡς αὐτοὶ¹
 οἱ Βραχμᾶνες λέγουσιν· ἢ μόνη μελέτη βαθείᾳ καὶ ἀσκήσει καὶ ἀτενεῖ τοῦ
 θείου θέᾳ παραδιδόμενοι, τοῦ αὐτοῦ γέραος τυγχάνουσιν, ὡς αὖ οἱ μῆνες
 Βραχμᾶνες ἀναχωρηταὶ, μάλιστα δὲ οἱ τῆς δλης Βέδονται φιλοσοφίας
 τὴν οὔτε πάντα τὴν Βράχμα μήματαν (ἥτοι τὴν δευτέραν τὴν τοῦ
Βράχμα ἔρευναν) τὴν καὶ κατ' ἔξοχὴν Βέδονταν καλουμένην γεραίροντες
 προαγγέλλουσι, τῶν ἐξωτερικῶν ἔργων καὶ θεσπισμάτων, τῆς
 τελεταρχικῆς θυηπολίας καὶ μυσταγωγίας τῶν Βραχμάνων ὡς γελοίων
 πάντων διπερφρονοῦντες, οὗτοι, λέγω, οἱ Βέδοντιςαὶ φιλόσοφοι· ἢ δὲ οὓς ε-
 ρον ἐπελθοῦσα, ὡς ἂν τις φαίη κατὰ λέξιν, ἀριθμητικὴ, λογιστικὴ ἢ
 κατὰ τὸ ἐπάγγελμα ἐκ λογικευτικὴ, Σὲ ν κύα φιλοσοφία εὐαγ-
 γελίζεται τοῖς ἀνθρώποις διτε δσοι δι' δλου τοῦ δίον τοῦτο μάλιστα μελε-
 τῶντες ἥσαν, τὴν ἑαυτῶν ψυχὴν τῆς φύσεως διαστέλλειν καὶ δὴ καὶ ἐπι-
 γιγνώσκειν αὐτὴν καὶ οὕτως ἐν διεότητι, διγνότητι καὶ αὐτεπιγνώσει ὄν-
 τες, πάντων τῶν διὰ τῶν αἰσθήσεων ὡς ἔνι μάλιστ' ἀλλοτριοῦσθαι, τούτων
 μετὰ θάνατον ἡ ψυχὴ παντελοῦς τεύξεται ἀπαλλαγῆς ἀπ' ἐκείνης τῆς
 φυσερᾶς καὶ ἀλήκτου πλάνης τὸν ἀεδιον χρόνον· δσοι δὲ τοῦ-
 ναντίον οἶνον ἐμπεπορτημένοι ταῖς ἥδοναῖς τε καὶ ἐπιθυμίαις τοῦ ἐνθάδε
 δίον διάγουσιν, οὗτοι αὖ μετὰ θάνατον πλάνη δυσφόρῳ περιπέπτουσιν, εἰς
 ζώου διμοήθους φύσιν εἰςέρποντες. — ταῦτα δὲ ἐν πρὸς ἐν ἀνάλογά μοι δο-
 κεῖ εἶναι πρὸς τὰ τοῦ θείου Πλάτωνος, διὸ ἐν τῷ Φαίδωνι φησιν διτι οἱ
 φιλοσοφοῦντες καν τῷδε τῷ δίῳ τρόπον τινὰ τὸ τεθνάναι μελετῶσι καὶ
 ζῶντες δὲ θυησκουσι μελέτη τοῦ σωματοειδοῦς ἐπικρατοῦντες. ἐν δὲ τῷ
 Φαίδρῳ λέγει διτι ἡ τοῦ ἀδόλως φιλοσοφήσαντος ψυχὴ τάχιστα πασῶν τῆς
 πλάνης ἀπαλασσομένη, μακάριον δίον διάγει, καὶ ἀμφὶ τὸν δλον αἰῶνα,
 ἐὰν τῷ Θεῷ ξυνεπομένη τάληθὲς ἀεὶ θεῖται. ἐν δὲ τῷ Φαίδωνι αὖθις λέγει
 διτι ἡ μὲν ὕλης σεσαγμένη ψυχὴ εἰς θηρίου εἶδος διμοήθους μεταβαίνει,
 ἀλλ' «οἱ φιλοσοφίᾳ ἵκανῶς καθηράμενοι ἀνευτε τοῦ σωμάτων ζῶσι τὸ παρά-
 παν εἰς τὸν ἐπειτα χρόνον, καὶ εἰς οἰκήσεις ἔτι τούτων καλλίους ἀφικνοῦν-
 ται.» — καὶ ἡ εἰς τρία δὲ γένη τῶν πολιτῶν διαίρεσις ἐν τῇ τοῦ Πλάτωνος
 πολιτείᾳ κατὰ τὰ τρία τῆς ψυχῆς μόρια, ἥγουν τὸ λογιστικὸν, θυμοειδὲς
 καὶ ἐπιθυμητικὸν, συνείρει πως τῇ ἡμετέρᾳ μνήμῃ, δπως καὶ οἱ Βραχ-
 μᾶνες τὰ παρ' αὐτοῖς γένη ἥτοι τὰς φυλὰς τὰς τρεῖς πρώτας ἡ καὶ πάσας
 τὰς τέσσαρας ἀπὸ τῶν μελῶν τοῦ **Βράχμα** παρῆγον. (ἐπιθι Οὐενδιζμάννου,
 τὴν φιλοσ. ἐν προόδῳ τῆς παγκοσμίου ιζορίας Τ. Α. μέρ. 6. σ. 901.) ἔτι
 δὲ πρὸς τούτοις τὸ ἀρχῆθεν καὶ ταῖς αἰσθήσεσι διὰ λεπτότητ' ἀληπτον καὶ,
 ὡς ἔπος εἰπεῖν, νοητὸν σῶμα τῆς ψυχῆς (λίνγ' αἱ λίνγ' α—σαρίρα) κατὰ τὴν

Σανχ' γα φιλοσοφίαν ἀνάλογόν ἐστι πρὸς τὴν παρὰ Πλάτωνι ψυχὴν καὶ τὸ φθαρτὸν αὐτῆς μόριον, κατὴ δὲ ἡ ψυχὴ παρὰ τῇ Σανχ' γα φιλοσοφίᾳ ἀνάλογόν ἐσι πρὸς τὸν νοῦν παρὰ Πλάτωνι ἐν τῷ Τιμαίῳ. — ἔπιθι Κοιππενίου αὐτ. τ. Α, σ. 53—70. — «ἐπειδὴν δὲ Βραχυμῶν πάντα τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου αὐτῷ διατεταγμένα ἐπιτελέση καὶ ἀτενεῖ προευγῆ (μελέτῃ) ἐκυτὸν δλον ἀφιερώσῃ, ἀναμιμνήσκεται τῆς προτέρας ἐκυτοῦ γενέσεως.» Οὐδὲνδ. αὐτ. σ. 921. τοῦτο τὸ δόγμα τὸ περὶ τῆς ἀναμνήσεως, καὶ ὡς ἀληθῶς γε πανόμοιον τῷ πλατωνικῷ, προσαναβαίνει εἰς χρόνον ἔτι πολιώτερον ἀναγράφεται γάρ εἰς τὸν Κρίσιν ἐν τῷ μεγάλῳ ἔπει, ὥδε πως ἔχον «τὸ Ἀληθὲς ἀρχῆθεν τῷ ἀνθρώπῳ ἐνετέθη. ἀλλὰ κατὰ συικρὸν κοιμισθὲν, λήθη παρεδόθη. πᾶσα οὖν μάθησις, οἷον ἀνάμνησις προτέρας γνώσεως αὐθις ὑποστρέφει.» ἔπιθι Γουλιέλμου τοῦ Χουμελτού περὶ τίνος ἐπειζοδίου τοῦ ἐπους Μαχαίρων, τῶν ἀναλέκτων συγγραμ. ἐν Τ. Α. σ. 73. παράβαλε δὲ περὶ τῶν πρόσθεν λεχθέντων Οὐδὲνδ. αὐτόθι μέρ. 6. σ. 892 κ.φ.ξ. — μέρ. γ'. σ. 989—990 καὶ ἄλλοθι πολλαχόθι. — Τὰς δὲ τοιχύτας δυοιότητας, οἵας ἐπὶ πολλῶν ἐπιχωρίων παρ' Ἑλλησι μύθων καὶ πολλῶν φιλοσοφημάτων πρὸς τὰ ἐν Ἀσίᾳ εὑρίσκομεν, οὐ κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην εἰς ἴστορικὴν ἐπιμιξίαν ἀναφέρειν αὐτὰς εἰςηγούμεθα, ἀλλ' ἀπλῶς εἰς τὴν ἐξ ἀρχῆς δμοφυῖαν τοῦ Ἑλληνικοῦ πρὸς τὰ Ἀσιατικά· δμοῖον γάρ νοητὸν ἢ αἰσθητὸν εἰς δμοῖον φιλεῖ που ἀγειν, κανὲν ἐν μέσῳ πολλὰ ἀνόμοια ἐμπέσῃ, ὡς που καὶ τὰ φυτὰ καὶ τῶν ζώων τὰ γένη διὰ πολλῶν γενεῶν αἱφνης τὰ ἀρχῆθεν δμοια φαίνει. ἔστι δὲ ἄλλα τὰ ἐξ Ἀσίας ἢ τῆς Αἰγύπτου εἰς Ἑλληνας ἐλθόντα, περὶ ὧν δλίγα τινὰ αὐτίκα λεκτέον.

Τὸν δ' οὕντις ἴστορίαν τῆς φιλοσοφίας συγγράψατε προαιρούμενον φημὶ δεῖν τὰς θεολογικὰς καὶ κοσμογονικὰς παραδόσεις τῶν πάλαι ἐθνῶν πρὸς ἄλλήλας παραβαλόντα, εἰς τὰς τῶν παλαιτάτων Ἑλλήνων θεολόγων τε καὶ ποιητῶν μεταβῆναι, κανὲν πού τε ἐν αὐτοῖς δμοῖον τοῖς τῶν πρεσβυτέρων ἐθνῶν εῦροι (εὑρήσει δ' οὐχ ἐν, οὐδὲ δύο, ἄλλὰ πάμπολλα), μὴ παγίως πάνυ ἴσχυρίσασθαι, ὡς ἐν Ἑλλάδι ἀρχὴν τὸ πρῶτον ἔσχεν, ὥσπερ καὶ πρότερόν μοι ἄλλοθι που εἴρηται, ἄλλὰ καὶ τὸ οἰκεῖον τοῖς οἰκείοις προενέμοντα, τὸ κλέος τῶν πάλαι Ἑλλήνων ἀκήρατον διασώζειν ἥγητέον. Ταῦτα δὲ δσον οἰόν τ' ἀκρι-

βέστερον ἀνασκεψάμενον καὶ τὰ πάγκαλα καὶ ἐπιστημονικὸν χῦρος μέγα ἔχοντα συγγράμματα τῶν περὶ τὴν ἐπιστημονικὴν σύγκρισιν τῶν γλωσσῶν πρὸς ἄλλήλας. ἐνασχολουμένων ἀνδρῶν ἐπιμελῶς πάνυ μελετήσαντα καὶ κατὰ κόσμον καὶ μέτρον συνδυάσαντα, τὸν δ' εἴρημόν καὶ ἄλληλουχίαν τῶν τῆς καθόλου ἀνθρωπικῆς διανοίας καὶ φύσεως ἔργων ἀνιχνεύοντα, εἰς τὴν τῶν Ἰώνων φυσιολογίαν μετελθεῖν, μηδ' ὅπως τιοῦν αὐτὴν ὡς τῶν πρόσθεν μαθήσεων χωρὶς οὖσαν ἡγησάμενον. "Οτι μέν οὖν Θαλῆς ὁ Μιλήσιος τὸῦ ὕδωρ ἀρχὴν εἶναι τῶν ὄντων ἀπάντων ἔθετο, Ἀναξιμένης δὲ τὸν ἀέρα καὶ Ἡράκλειτος τὸ πῦρ, σαφῶς ἡμῖν οἱ πάλαι παραδεδόσι. Δι' ἣν μέν τοι αἰτίαν τόδε ἢ τόδε ἀρχὴν εἶναι τῶν ὄντων ἔκαστος ἔφη, οὐ πάνυ πιθανῶς λέγουσιν· ἢ μὲν γὰρ αἰτίᾳ ὡς πιθανῇ καὶ αὐτὸς ὁ Ἀριστοτέλης τὸ Θάλητος δόγμα ἀπονέμει, οὐ πάνυ τι προσιέμεθα, πολλῷ δ' ἀν μᾶλλον, οὕπερ αὐτὸς ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ μνείαν ποιεῖται εἰς τοὺς πρώτους θεολογήσαντας τὰ τοιαῦτα ἀναφέρων. (Ἀριτ. τῶν μετὰ τὰ Φυσ. Α, κεφ. Γ, σ. 983ε 20. τῆς ἐν Βερολ. ἐκδόσ.). οὐ γὰρ ταῦτα τὰ τῶν πρώτων θεολογησάντων Ὡκεανόν τε καὶ Τηθὺν τῆς γενέσεως πατέρας ποιησάντων ἀλλότρια Ἀσίας τῆς ἀνθρωπομήτορος ἡμεῖς γε εἶναι ἡγούμεθα· ἥκιστα δὲ πάντων τὰ τῶν Ἰώνων φυσιολόγων, κατὰ τὴν μικρὰν Ἀσίαν ἀκμασάντων ἐν χρόνῳ, δτε τῶν τῆς Ἀσίας πραγμάτων εἰς τὰ μάλιστα κυμαινομένων, τὰ ἔθνη καὶ πολλῷ μᾶλλον ἢ πρότερον ἄλλήλοις ἐπεκοινώνει (α). Ἀλλὰ

(α) Πήτεον δέ μοι αὖθις σαφηνείας τούτων τε καὶ τῶν προσθεν χάριν δτε πολλὰ μὲν παρ' Ἰνδοῖς καὶ ἄλλοις Ἀσιάταις

γὰρ τάγε τοιαῦτα οὐ μετ' εὐχερείας οὐδὲ διὰ βραχέων
ἔξεστιν εἰπεῖν, καθ' ὅσον περὶ οἵ περ ταῦτα σοφοὶ οὕπω
ἔθελουσι τὸ μέσον τέμνειν, ἀλλ' εἰς δύο αἱρέσεις ἀπο-
σχισθέντες, ὑπερβολῇ, δοκεῖν ἐμοὶ, ἔκάτεροι χρῶνται.

**‘Ο μὲν οὖν σοφὸς Σελλέριος φησὲν ὅτι μάτην θου-
λοίμεθ’ ἀν τὴν τῆς παρ’ Ἐλλησι φιλοσοφίας ἀρχὴν παρὰ**

διὰ τὸ ἀρχῆθεν συγγενὲς παραπλήσια τυγχάνει ὅνται τοῖς Ἑλ-
ληνικοῖς, ὡς ἀρτὶ εἴρηται, οἶόν που καὶ τὸ τῆς Δραυπαδίης τῆς
θυγατρὸς τοῦ ἥγεμόνος τῶν Παντόδαλων (Δουγκερίου ἴσ. τῶν πά-
λαις ἔθνων. Τ. Β. σ. 37.) τὴν ἐν Ὁδυσσείᾳ θέσιν τοῦ τέξου εἰς
μνήμην ἀνακαλεῖ, ὡς ποτε καὶ ἐν τῇ Πανδώρᾳ ἐγράφομεν (Τ.
ΙΑ. σ. 372. κ.φ.ξ.). καὶ πολλὰ δὲ ἄλλα τῆς ὅλης ἐποποιεῖσας
Μαχαρίκαρατα τῇ ἡμετέρᾳ διανοίᾳ ἐναργῶς παρίστησι τὰ ἐν
Ἰλιάδι ἀδόμενα, ἐκείνην τὴν μῆνιν τοῦ Ἀχιλλέως καὶ τοῦ Ἀ-
γαμέμνονος καὶ τὰ παραπλήσια. — ἔπιθι πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ
ἐναγχος ἐκδεδομένον σύγγραμμα τοῦ σοφοῦ Καρβύρεου «ἡ τέ-
χνη καὶ τὰ ἴδαικὰ τῆς ἀνθρωπότητος.» τ. Α. σ. 412 κ.φ.ξ.
— οὐ μέντοι γε ἐκείνη τῇ ἀρχῇ θεν συγγενείᾳ πρὸς τοὺς
Ἀσιάτας διατελοῦμεν τὰ νῦν ἀποδιδόντες καὶ πάνθ’ ὅσα παρὰ
Πλάτωνι περὶ τὴν πλάνην τῶν ψυχῶν ἦτοι τὴν μετεμψύχω-
σιν ἡμῖν ὑπαντάς· καὶ γὰρ ὅσα μὲν αὐτῆς πρὸς τὰ Ἰνδικὰ καὶ
Βραχμανικὰ ἀμηγέπη συνάδει, κατὰ τινα λόγον καθολικὸν
τοῦτό γε συμβαίνειν πάντας ὑποληπτέον, φῶ πέφυκεν δὲ τῶν
ἀρχῆθεν ὅμοφύλων νοῦς ἐνεργῶν ἐπεισθαι. ἀλλ’ ἐξιν ὅμως αὐτῆς
καὶ ἄλλα κατὰ μέρος ἐν πρὸς ἐν ὅμοια πρὸς τὰ τῶν Αἰγυ-
πτίων (ὅςπερ τὰ τῶν Ιώνων πρὸς τὰ ἐξ Ἀσίας), περὶ ὃν γε
δὴ οὐκ ἀν ἔχοις τις, οἷμαι, πρὸς περιπύστους Αἰγυπτιολόγους
ἀντιλέγων, ισχυρίζεσθαι ὡς οὐ κατ’ ἐπιμεξίαν παρὰ τῶν Αἰγυ-
πτίων ἀμέσως αὐτὰ δ Πλάτων παρέλαθεν, ὡς προσωτέρῳ τοῦ
λόγου δειχθῆσται.

τοῖς κατὰ τὴν Ἀσίαν ἢ Αἴγυπτον πρεσβυγενέσιν ἔθνεσιν ἀναζητεῖν, ἐξὸν αὐτὴν ἐξ αὐτῆς γε τῆς κοινῆς πάντων τῶν Ἑλλήνων φύσεως καὶ διανοίας ἐμφανῶς πάνυ συναγαγεῖν. ὡς ἐν δὲ τῶν ἐναργῶν μαρτυρίων τὴν ὁμηρικὴν ποίησιν προφέρεται (Ἱστ. τ. Ἑλλ. Φιλ. Τ. Α. σ. 34 χ.φ.ξ.). "Οσα μὲν οὖν ἄλλα τὴν ὁμηρικὴν μοῦσαν, ὡς κοινὴν πάντων τῶν Ἑλλήνων οὖσαν, ἐγκωμιάζει, ταῦτα που πολλοῖς ἥδη τῶν σοφῶν ῥηθέντα, διατελοῦμεν καὶ ἡμεῖς ἀγάμενοι. Ἀλλά γε τὰ Ὁμήρου ποιήματα προδηλοῖ πως αὐτῷ καὶ ἔμφυτόν τινα τοῖς Ἑλλησι ῥοπὴν πρὸς τὸ ζητεῖν τὸ καθόλου, ὅπερ ἔδει πάντως ὑστερον τὴν παρ' Ἑλλησι φιλοσοφίαν παραγαγεῖν. Αὐτό γε δὴ τοῦτο ὅπερ ἡμεῖς οὐδέποτ' ἀποδεξόμεθα, ὅτι ἐν τοῖς Ὁμήρου ποιήμασιν ὑποφαίνεται τις κλίσις πρὸς τὸ ζητεῖν τὸ καθόλου οὐδαμοῦ γὰρ τὸ ἄκρον ἐναντίον τούτου, ὡςπερ ἐν τοῖς Ὁμήρου ἔπεσι, καταφαίνεται οὐδέν τ' ἄλλο ἔθνος τῶν πεπολισμένων, πλὴν εἴ τις τοὺς Ἰνδοὺς ἔξελοι, τοσάντην ῥοπὴν πρὸς τὸ μερίζειν καὶ καταχερματίζειν τὸ καθόλου δὲ ἀνέδειξεν, ὡςπερ τὸ ἔλληνικόν (α). Αὗτη ἡ ἔξις καὶ φύσις τοῦ ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν καθ' ἔκαστον ἀνευ συναφείας πρὸς ἄλληλα, διήκει διὰ πάσης τῆς ἔλληνικῆς ἴστορίας, καθόλου νοούμενης ἀπὸ τῶν παλαιτάτων αἰώνων μέχρι τῆς τελευτῆς ὡς τὸ κατὰ σμικρὸν ἐνεργοῦν δηλητήριον, ὅπερ ἔμελλεν αὐτοὺς καὶ παντάπαις καταλῦσαι (β). ταῦτα δὲ

(α) Πρᾶλ. καὶ Βερνάρδος ἴστορίαν τῶν παρ' Ἑλλησι λεκτικῶν τεχνῶν, Μ. Αον σ. 38 καὶ 219 τῆς γης ἐκδόσ.

(β) Λέγουσί τινες δτις οἱ ἔλληνες τῷ κοινῷ ἀγαθῷ τὰ πάντα προΐσέφερον, τοῦ κοινῆς συμφέροντος κηδόμενοι καὶ αὐτὸ δὴ

λέγων ἐξαίρω λόγου τοὺς κατὰ καιρὸν ἄλλως φιλοσοφήσαντας (α). ἐπεὶ ἐνταῦθα ὁ Σελλέριος τρόπον τινὰ αὐτῇ γε τῇ φύσει τοῦ ἑλληνικοῦ δήμου ως ἐπομένην τὴν φιλοσοφίαν βούλεται καταδεῖξαι.

Πρῶτον μὲν οὖν ως ἐν παρόδῳ μοι εἰρήσθω ὅτι ὃν **ἔπαινον** ὁ Σελλέριος τῆς ἑλληνικῆς φαντασίας ποιεῖται (**σ. 35.**), ως ἀεὶ τὸ μέτρον ἐκ νηπίων ἔχούσης κατὰ τάνατία πρὸς τὴν θερμουργὸν καὶ τερατώδη φαντασίαν ἄλλων ἐθνῶν ὑπεμφαίνει μοί πως ὅτι ἡ ἑλληνικὴ φύσις οὐ πάνυ τι τῷ καθόλου διεχεῖτο, ὅπερ τὴν τῶν ἀπαιδεύτων ἐθνῶν φαντασίαν ἐξάπτει καὶ ἐκφλογίζει, ως τερατώδους καὶ φρικαλέου αὐτοῦ τὸ πρῶτον ἀντιλαμβανομένην. Ωςαύτως δὲ καὶ ἦν γαλήνην τε καὶ ἀρμονίαν^{τη} τῶν Ἐλλήνων ψυχὴ πρὸν τὴν ἀγθυφεστῶσαν φύσιν καὶ

τοῦτο καθολικὸν ἄνθρωποι ὄντες, τῶν δὲ ἵδια συμφέροντων σχεδόν τι ὀλιγωροῦντες· εἴτα δ' αἴφνης ἐφαλλόμενος, ἀποφαίνονται ὅτι οἱ νεώτεροι φίλαυτοί τινές εἰσιν, ως τὸ ἵδιον μὲν σκοποῦντες, τῶν δὲ κοινῶν ὡς γ' ἐπὶ τὸ πλῆθος ἀμελοῦντες. Ἀναστρεψάτωσαν ταῦτα, εἴπερ αὐτοῖς μέλει τἀληθῆ λέγειν· πᾶν γὰρ τούναντίον τοῦ ἀληθοῦς ἐπορίσθησαν ἐκ τοῦ ζήλου ἐξαπατηθέντες, μεθ' οὖν οἱ πάλαι ὑπὲρ τοῦ ἑαυτῶν δῆμον ἡγωνίζοντο. ἀλλ' ὁ νέος ἄνθρωπος ὑπὲρ ἑαυτοῦ, ως ἵδια ἄνθρωπου, ἡγωνίζομενος, ὑπὲρ τῆς καθόλου ἀνθρωπότητος ἡγωνίζεται, καθόλου καὶ δὲ ἵδια ἄνθρωπος ὁν, ἐν Χριστῷ φιλάνθρωπος. Εἰ τις τοίνυν τῶν νῦν δὴ ἀνθρώπων εἰς φιλοπατρίαν βουλόμενος ἐξοτρύνειν, τὰ τῶν πάλαι γνωματεύματα εἰς μέσον φέρει, ἵνως ὅτι γέλωται τοῖς εἰδήμοσιν ὀφλισκάνει, βήματα ἔτοιμα καὶ εὔηχα τῇ γλώσσῃ προφέρων, τὸν τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν, ἀτε ἐν ἀμαθίᾳ οἰκτρῶς κυλεινδούμενος, οὐδὲ διπωτειοῦν γοεῖ.

(α) Πρᾶλ. Βερν. ἔγ. ἀν. Μ. ΑΟΥ σ. 414.

ιδ'.

θρησκείαν αὐτῶν εἶχεν (σ. 37.), τῇκιστα ψυχὴν ἐμφαίνει τὸ ἀπειρον ζητοῦσαν καὶ τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ συναίσθιανομένην, ὅπερ ἀγῶνα ἐσωτερικὸν πρὸς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον ἀεὶ ἐπεγείρειν πέφυκεν. ὁ θειότατος Πλάτων μαρτυρεῖ μου τῷ λόγῳ διαπρυσίως.

Ἄλλὰ κύριον λόγον ὁ σοφὸς Σελλέριος πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ πρόςθεν λεχθέντος τόνδε εἰς μέσον προτείνει. πάντων γάρ, φησι, τῶν ἑλληνικῶν θεῶν. ως τι "Ον ἀνώτατον καὶ δεσποτοῦν ἀναφαίνεται ἡ Μοῖρα, ἡ Εἰμαρμένη, ἣν γε δὴ (προσθείην ἀν ἔγωγε) καὶ τινες τῶν ὕστερον περιφανεστάτων φιλοσόφων Ἀνάγκην ὅμνησαν.

'Αλλ', ἐροίμεθ' ἀν, τοῦτο δὴ τὸ "Ον, ἡ Μοῖρα ἐξ αὐτῆς ἄρα γε τῆς ἑλληνικῆς διανοίας παρήχθη, τὰς τῶν καθ' ἔκαστον θεῶν ἰδέας ἀλλήλαις συναρμοζούσης, ωςπέρ τις νόμος τοῦ σύμπαντος καθολικώτατος; "Ωφθη ἄρα τὸ ἑλληνικόν, ἐν σπαργάνοις ἔτι δν, τελέως φιλοσοφήσαν, εἴπερ κατὰ διάνοιαν ἐναργῆ ἐκ τῶν καθ' ἔκαστον τὸν καθόλου τοῦ Σύμπαντος νόμον ἀνεῦρε τὸν ἡθικόν. ἢ πολλῷ μᾶλλον ωδε βῆτέον, δτι ἐκείνη ἡ ἰδέα ὅλως ἀσχετος μὲν οὐκ ἣν (ώς ἀν ἦμεῖς γε φαίημεν) πρὸς τὰς τῶν καθ' ἔκαστον θεῶν, ἀλλὰ σκοτεινή τις συναίσθησις, ἀπηρχαιωμένη ἰδέα, ἀνατολικὸν δόγμα, ὑπ' αὐτῶν ἵσως τῶν Ἐλλήνων εἰς Ἐλλάδα κομισθὲν, οὕτινος ὕστερον οἱ Ἐλληνες ὅσῳ μᾶλλον ἥλλοτριοῦντο, τοσούτῳ καὶ τῆς Ἀσιατικῆς χαυνότητος ἀπηλλάσσοντο;

"Ο Σοφὸς Οὐέλκερος ἐν τῇ ἑλληνικῇ θεολογίᾳ (Τ. Α. σ. 183 κ.φ.ξ, 180.) τὴν Αἴσαν καὶ Μοῖραν μετὰ τοῦ ἐπιθέτου θέες φατον συνάπτων, θεὸν δὲ καὶ θεῖον ταῦτοσημον εἶναι τῷ Διὶ παρ' "Ομήρῳ προαποθείξας, ἔριψηνεύει αὐτὴν ως βούλην τρόπον τινὰ τοῦ Διὸς, οὐδέν τι κοινὸν ἔχουσαν πρὸς τὴν Εἰμαρμένην ἡ Πεπρωμένην αὐτὴν καθ' αὐτὴν τις τι. "Ον τυφλὸν ὑπὲ τῶν ὕστερον νομιζομένην, καὶ συγνάς χρήσεις "Ομηρικὰς

ἐπιμαρτύρεται, τὰς μαρτυρίας διασαρφῶν καὶ εἴ πού τι ἀντιφατικὸν ἐν αὐταῖς δοκοίη, τὴν ἀντίφασιν σοφῶς διαλύων, ὡς δέ τε δὲ Ζεὺς ἐν χλόνῳ ἀμφιδηρέτῳ μάχης δεενῆς τὰ χρύσεια τάλαντα ἐν χερσὶ λαβών, ἔτιθει δύο χῆρες τανηλεγέος θανάτοιο καὶ ζυγοστατήσας, εἶδε βέπον αἴσι μόνον ἥμαρον Ἀχαιῶν (Ιλ. Θ, 70.), καὶ δέ αὖθις δύο χῆρας τὴν μὲν Ἀχιλλῆος, τὴν δὲ Ἔκτορος ἵπποδάμοιο τὸν αὐτὸν τρόπον σταθμησάμενος, ἐνόησε βέπον αἴσι μόνον ἥμαρον Ἔκτορος, καὶ οὗτος δὲ δεῖλαιος πάραυτα φύχετο εἰς Αἴδαο, λίπεν δὲ ἐν Φοῖβος Ἀπόλλων, (Ιλ. Χ.) ταῦτα καὶ ἄλλα παραπλήσια ἀντιφατικῶς ἔχειν δοκοῦντα πρὸς τὴν ἔχυτοῦ δόξαν, ἄλλους σοφοὺς ἄνδρας ἐπανορθῶν δὲν ἐπιστήμαις Νέστωρ, θαυμάσια ἐρμηνεύει λέγων, μηθὲν ἄλλο σημαίνειν, πλὴν δέ τι δὲ Ποιητῆς ποιεῖ καὶ τὸν θεὸν ἐπὶ θάτερα τὴν γνώμην ταλαντεύεσθαι, διάνδειχα μερμηρίζοντα κατὰ φρένα καὶ κατὰ θυμὸν, οὐχ ὡςπερ δὲ Ἀχιλλεὺς διὰ μῆνιν πρὸς τὸν Ἀγαμέμνονα, ἀλλ' δέ μὲν εὔσπλαγχνίᾳ κινούμενον καὶ φιλανθρωπίᾳ, δέ τε δὲ καὶ αὐτῆς ἐνεκατῆτης ἀξίας τῶν μελλόντων ἀπολεῖσθαι· ἐπεὶ καὶ δὲ Ζεὺς φῆμ' ἐγὼ, οὗτος λίθος ἐγεγόνει, οὗν Κρόνος ἀφραδίγησιν ἔγειρι φθάσας κατέπιεν, ἀλλ' ἐν Ἀσίᾳ καὶ οὗτος παρ' ἀνθρώποις ἐξελοχεύθη, ἐν δὲ Ἔλλησιν ἀπεγαλακτίσθη καὶ κατὰ σμικρὸν ἐτράφη ὑφ' Ἑλληνίδος, τῆς τὰ πάντα ἀνθρωποποιούσης φαντασίας. Εἴτε δὲ καὶ τὴν τῆς Ἀθηνᾶς πρὸς τὸν Τηλέμαχον νουθέτησιν ὅδε ἔχουσαν,

Οδυσσ. Γ. 236. ἀλλ' ἦτοι θάνατον μὲν δμοῖον οὐδὲ θεοί περ
καὶ φίλων ἀνδρὶ δύνανται ἀλαλκέμεν, δππότε κεν δὴ
μοῖρ' δλοή καθέλησι τανηλεγέος θανάτοιο.

δύναμιν καὶ ταύτη τῇ βῆσσει δσοφὸς ἀνήρ ἐρμηνεύων, ἀποδίδωσι τοιάνδε, δτι τὸ γενόμενον οὐδὲν ἀν θεὸς σθένοις ἀγέννητον αὖθις θεῖναι, «τὸ γάρ γεγενημένον οὐκέτ' ἀρεκτον ἔσται.» ἄλλας δὲ φράσεις Ὁμηρικὰς ὡς σχήματα ὑπερβολῆς ποιητικῆς ἡ περιγραφῆς δρθότατα ἐχλαμβάνει, τὸ οὐ πὲρ μοῖραν, οὐ πὲρ Διὸς αἴσιαν, καὶ τὰ παραπλήσια. οὕτως οὖν Οὐέλκερος δ σοφὸς ἀπέδειξεν δτι ἡ Λίσα καὶ Μοῖρα οὔτε τι τοῦ Διὸς. ὑπέρτερον παρ' Ὁμήρῳ ἔστιν, οὔτε δλως ἐκτὸς αὐτοῦ ὑπάρχον, καθάπερ ἡ ὑστερον Είμαρμένη, ἀλλ' ἐν αὐτῷ τῷ Διέως βουλῇ καὶ νόος αὐτοῦ διὰ πάντων ἀδεται. Διατελοῦμεν ἀεὶ καὶ διατελέσσομεν ἔστ' ἀν πνέωμεν θαυμασταὶ ὄντες τούτου τοῦ τηλαυγοῦς τῆς σοφίας ἀστέρος. εἰ δὲ πού τι ἀποροῦμεν, θέμις, οἶμαι, ἐρωτᾶν. πρῶτον μὲν οὖν ἀνυποστόλως δμολογοῦμεν δτι τὸ τοῦ Αἰσχύλου περὶ τοῦ Διὸς, «δις πολιψη νόμῳ αἴσιαν δρθοῖ,» οὐ πάνυ κατὰ τὴν Ὁμήρου μοῦσαν λεχθέν μοι δοχεῖ, ἀλλ' δὲ Αἰσχύλος τὰς τῶν πρόσθεν δόξας ἐπανορθῶν. καὶ ἐπὶ

τὸ ἡθικώτερον τελειῶν ἐν πολλοῖς ἄλλοις πολλῷ ἀξιομνημονεύτοτέροις φάίνεται, οἷσις δὲ καὶ ἐν τούτῳ τῷ φθέγματι, φαίη τις ἂν, οὐχ ἕσσον. ἄλλα καὶ διθέος Πίνδαρος «τὸ μόρσιμον Διόθεν πεπρωμένον,» τίδὺς κελαδῶν, ὡςπερ καὶ εἰωθεν, οὐ πάνυ ἐλέγχεται οὕτω τὸν νοῦν τῷ ἔτύμῳ τοῦ μόρσιμον ἔχων, ὡστε καὶ τῇ ‘Ουρῆρου ἀντιλήψει συμφωνεῖν, ἄλλως ἥκιστά γε ἀνθρώπων αὐτῷ συμφωνῶν. τὴν δὲ Μοίραν καὶ Αἴσαν παρ’ ‘Ουρῆρων οὕτω πιστούς ἡμεῖς γε δυναίμεθ’ ἀν νοεῖν, δτὶς ἐστὶν ἡ ὑπ’ Ἀνάγκης τινὸς ὑπερτάτης, οὐ μέν τοι πω τελέως ἡθικῆς, τεταγμένη ἐκάστῳ μερὶς ὑπάρξεισι. διὸ καὶ περιέχοι ἀν ἐν ἑαυτῇ, ταύτῃ γε τῇ ἐκδοχῇ ἀκολουθῶς, ἀρχὴν ἦτοι γένεσιν, τελευτὴν ἦτοι θάνατον καὶ τοιάνδε ἢ τοιάνδε συντήρησιν ἢ σωτηρίαν πάντως τοῦ ζῆν. ἄλλως τε δὲ ‘Ουρῆρος δοκεῖ ἡμῖν ἐπ’ ἀδείας πολλῆς ἤδη, ἀτημελέστερον καὶ τρόπον τινὰ δημοτικώτερον τά τε ὄντων καὶ τὰς ἐννοίας ἀλλήλαις ἐπιπλέκειν, πολλάκις δὲ καὶ τῆς ἀρχῆθεν ἐννοίας ἄλλων τε πολλῶν ἐπιλελῆσθαι, ὡς προσωτέρω τοῦ λόγου εἰρήσεται, οἷσις δὲ καὶ τῇς ἀμήχανον δσον χρόνον πρὸ αὐτοῦ παρὰ τοῖς ‘Ασιάταις νομιζουμένης Μοίρας ἢ ‘Ἄδραστείας, ὡς τοῦ πρώτως καὶ κατ’ ἀνάγκην ὄντος, τῷ ληρῷδει διεύματι τῇς ἐπικλυζούσης μυθολογίας μᾶλλον καὶ μᾶλλον πάραδιδόμενος. κινδυνεύομεν τοίνυν ἡμεῖς γε ἐν ὑποψίᾳ ποιεῖσθαι τὴν ‘Ουρῆρου λέξιν καὶ τὴν τῶν ὄντων πλοκὴν μὴ ἥκιστά γε σαφῶς καὶ τὸ τῆς Μοίρας δηλοῦ, ὡς ἔχει πρὸς τὸν Δία, ἄλλα καὶ διὰ λήθην τινὰ καὶ ἀτημέλειαν οἵαις ταῖς πρόσθεν δηθείσαις ἀντιφάσεσι περιπίπτη. δτὶς μὲν οὖν τὴν μοῖραν καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν βούλησιν ἢ ἐνέργειαν ὡς ἐν καὶ ταύτον ἢ ‘Ουρῆρου λέξις ἔξιν δτε ἄδει, ἐπιεικῶς ἀν δηλοίη, πλὴν τινῶν ἄλλων, καὶ τὸ τοῦ ‘Εκτορος, δπερ πρὸς ‘Αχιλλέα ἐσχάτως ἀγωνιζόμενος ἐρώνησεν.

“Ω πόποι, ἢ μάλα δῆ με θεοὶ θάνατον δε κάλεσσαν.

Ιλ. X, 300. ἐγγύθι μοι θάνατος κακὸς οὐδὲ τ’ ἀνευθεν,
οὐδ’ ἄλεη· ἢ γάρ ρα πάλαι τό γε φίλτερον ἦεν
Ζηνί τε καὶ Διὸς υἱεῖ ἐκηρύόλω, οὐ με πάρος γε
πρόφρονες εἰρύκτο· νῦν αὗτέ με μοῖρα κιγάνει.

ἄλλ’ δπερ ἔγωγ’ ἀν μάλιστα βουλοίμην ἐρέσθαις τὸν ἐπιεικέστατον τῶν σοφῶν, ὡς εἰώθειν ποτὲ ἐγγύθεν ἐρωτᾶν καὶ τὰ κάλλιστα παρ’ Αὔτοῦ μανθάνειν, τόδε ἐστὶν ἐν τε τούτῳ τῷ φθέγματι τοῦ ‘Εκτορος καὶ ἐν ἄλλοις πολλοῖς, περὶ τοῦ σχήματος, λέγω, τῆς φράσεως ὡςαύτως συχνάκις εἰς χρῆσιν ἐπανιόντος, πρὸς τὸ δῆ οὖν τὰ ὄντων ἐκεῖνα, μοῖρα καὶ αἴσα καὶ τὰ παραπλήσια, πρὸς τίνα λόγον ἡ προσωποποίησις αὕτη ἢ ἔμεσος καὶ παγτάπασιν ἐτερώνυμος τῆς βουλῆς ἢ βου-

λήγεως τοῦ Διὸς μὴ ὅτι γε μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἡρας, εἰ δὲ βούλει,
καὶ τοῦ θείου καθόλου καὶ ἀορίστου (αὐτ. σ. 187, 188) δπερ ἀν καὶ
πλείονας ἀντιλήψεις παρέχοι; τὸ συγμα, λέγω, τοῦτο τί μάλιστ' ἀν ἐμφαί-
νοι; καὶ ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν πρόσθεν παραδειγμάτων, ἐν οἷς δὲ Ζεὺς τὰς
κῆρας ἔλκει, κύριος ἢ κοσμήτωρ φαίνεται τούτων πάντως τῶν κηρῶν, ἃς
ζυγοσχτεῖ, ἀλλὰ κύριος αὐτῶν τρόπον τινὰ ὡς νομισμάτων, δπερ ἀλλος τις
καὶ ἔχοψε καὶ ἔχαραξε. δητέον δέ μοι οὐδὲν ἡσσον καὶ τόδε, ὡς εἴπερ
ἡ Μοῖρα ταῦτὸν ἀεὶ παρ' Ὁμήρῳ ἦν τῇ τοῦ Διὸς βουλῇ, διὰ τί ἄρα γε
ἡ Θέτις οὐχ ἐλίσατο τὸν Δία, δὲ μάλιστ' αὐτὴν ἐλύπει, τὴν ταχεῖαν Αἴσαν
τοῦ φιλτάτου παιδὸς παρατρέψαι, ἀλλὰ τοῦτο μὲν τὸ πένθος καὶ αὐτὴ ὡς
ἀμετάτρεπτον νομίζουσα λέγει.,

« τίμησάν μοι υἱὸν, δις ὡχυμορώτατος ἀλλων
ἔπλετο; τοῦτο δὲ ἀν εἴη ἵσοδύναμον τῷ εἴριον αρταῖ, πέπρωτα
αὐτῷ ὡκεῖ μόρῳ δλέσθαι. τοιόνδε τί που ἄραι ἐρωτῶμεν, μὴ αὐτὴ ἢ Ἰ-
δέα τῆς Εἰμαρμένης, ὕστερον πολλῷ μᾶλλον τελεωθεῖσα, αὐτὸ τοῦτο ὡς
ἴδεα ἀπγραιωμένη, μὴ οὐ πάμπαν ἀλλοτρία ὑπάρχη τοῦ ἐλληνικοῦ
δῆμου καὶ ἐπὶ Ὁμήρου ἥδη, καὶ πως ἐνυπολανθάνουσα μὴ ἢ ἐν τῷ δική-
ρικῷ οἰκοδομήματι, ὡς περ λείψανα ἀρχαιοτέρου ναοῦ εἰ καὶ καὶ ὡς
ἔτυχεν ἄλλων ναῷ ἐνδεδομημένα πολλῷ νεωτέρῳ. Εἰ δὲ αὐτῇ ἡ Μοῖρα
οὐδεμιᾶς λατρείας, οὔτε ναῶν, οὔτε βωμῶν παρὰ τοῖς Ἑλλησιν ἡξίωτο,
παρ' Ὁμήρῳ δὲ οὐδὲ τιμῆς τινος ἴδιας διλατεῖ, οὐδὲν θαυμαστόν ταῦτὸν
γάρ πεπόνθασι καὶ πολλοὶ ἄλλοι παρ' ἄλλοις ἔθνεσι θεοὶ οἱ χρόνῳ παλαιί-
τατοι, ὡς ἄλλοθι που δηθύνεται. Ἰσως οὖν ἡ περὶ σκοτεινῆς τινος
Ἐιρηρμένης ἡ Μοίρας δόξα τῶν Ἑλλήνων εἰς αἶνον πολιώτερον
τὴν ἀρχὴν ἀνάγει ἢ ἡ περὶ αὐτοῦ τοῦ Διὸς, οἶον γε παρ' Ὁμήρῳ ὑρῶμεν
ἀνθρωποειδῆ τε ἥδη ὄντα καὶ ἀνθρωποπαθῆ εἰς δάκρον. Ἡράκλειον δὲ
πρῶτον καὶ πολλῷ ὕστερον τοὺς Στωϊκοὺς ἡμεῖς γε σαφῶς ξέμεν τὴν Εἰ-
μαρμένην τῷ λόγῳ τῷ κοινῷ, τῇ προνοίᾳ καὶ βουλῇ
τοῦ Διὸς εἰς ταῦτὸν συναρμόζειν προθυμουμένους, ὡς μήπω γνωστῆς
οὔσης παρ' Ἑλλησι πρότερον τῆς τοιαύτης συναρμογῆς, οὐ μέν τοι γε
καὶ οὔτως δεδομένον ἦν, δοκοῦμεν, τῇ ἴνδοευρωπαϊκῇ φυλῇ, τὸν φυσικὸν,
ὕστερον δὲ καὶ ἥθικὸν ἀμφι νόμον τὸν ἀνώτατον τῇ βουλήσει ἐνὸς Θεοῦ
προσωπικοῦ, φαμεν, εἰς ταῦτὸν συνάπτειν, ἀλλὰ τουτὶ τὸ γέρας ἡμεῖς
τῇ Σημιτῶν φυλῇ προσνέμομεν, αὐτοῖς τε τοῖς Ἰσραηλίταις καὶ μαχρῷ
ὕστερον τοῖς δμοφύλοις Ἀραψιν, ἥνικα παρὰ τοῖς Ἀραψι καὶ φιλοσοφικῇ
αἵρεσις ἀνέλαμψεν ἴδια τοῦ Ἀσσαριαδῆ καλουμένη, τὴν Εἰμαρμένην καὶ
πεπρωμένην νομίζουσα, καὶ ταυτηνὶ τὴν Εἰμαρμένην ὡς καὶ πάντων
τῶν Ὀντων τὰς αἵτίας εἰς τὴν ὄντως βουλησιν τὴν ἡθικὴν τοῦ
Ἐγὸς Θεοῦ ἀγκρτῶσα.